

te brand, die soet geursel wat sy lippe deurtrek met somer en jonk wees. Vandag is dit net meenthuis-komplekse en verder weg, gholf estates verby die vleie vir dié wat dit kan bekostig. Roomyskarretjies is vervang deur vlugteling en swendelaars, verkragters en ontvoerders.

Die vraag wat onmiddellik by die leser opkom is: bied Coetzer 'n geskakeerde perspektief op die Suid-Afrikaanse realiteit? Is daar werklik geen roomyskarretjies, hoekkafees en groen parke meer oor nie? Ek is genoop om te sê – kyk weer 'n bietjie om jou rond en waak teen eensydige uitsprake.

Op 'n meer positiewe noot bied *Naweek* 'n interessante perspektief op selebriteit en ondermyn die roman van die belangrikste mites en wanvoorstellings wat daarmee verband hou. Coetzer bied aan die leser 'n blik op die binnewêreld van die vermaaklikheidsster – 'n wêreld wat ver verwyderd is van die rooskleurige beeld wat aan aanhangers voorgehou word. In Maanhaar Basson se skitterbestaan is alles manipuleerbaar – sy beeld, persoonlike geskiedenis en verhoudingslewe – maar uiteindelik haal sy skades en skandes hom tog in. Die feit dat Basson die dood van een van sy grootste aanhangers veroorsaak, dui op die parasitiese verhouding tussen ster en aanhanger – die een kan nie sonder die ander nie – letterlik 'n geval van tot die dood ons skei. Coetzer se insiggewende en oortuigende disleksie van selebriteit is die roman se grootste aanwinst.

Coetzer se debuutroman is 'n verdienstelike poging wat in sekere opsigte slaag, maar faal in ander.

Neil Cochrane
Universiteit van Suid-Afrika, Pretoria

Over grenzen. Een vergelijkende studie van Nederlandse, Vlaamse en Afrikaanse poëzie.

Oor grense. 'n Vergelykende studie van Nederlandse, Vlaamse en Afrikaanse poësie.

Ronel Foster, Yves T'Sjoen, Thomas Vaessens (reds.). 2009. Leuven/ Den Haag: Uitgeverij Acco. 424 pp.
ISBN: 978-90-334-7355-5.

Soos die tweetalige titel en ondertitel aangee, bring *Over grenzen/Oor grense* 'n vergelykende studie van die Nederlandse, Vlaamse en Afrikaanse poësie. Die bundel bestaan uit 16 opstelle met 'n groot verskeidenheid aan onderwerpe en benaderingswyses: van die vergelyking tussen die Afrikaanse en Nederlandse literêre sisteme, oor tematiese vergelykings, vergelykings tussen digters en genres, tot die analise en vergelyking van individuele gedigte. Die gebruik van 'Vlaams' in die titel is 'n bietjie misleidend: die Vlaamse literatuur kom skaars ter sprake: net aan Tom Lanoye en Karel Jonckheere word aandag bestee.

Die verskeidenheid aan onderwerpe sou 'n aanduiding kon wees van die vrugbaarheid van 'n vergelykende benadering van die Nederlandse (inklusief die Vlaamse) en die Afrikaanse literatuur maar eintlik is die teendeel die geval. Die verskeidenheid wys nie op 'n digte netwerk van verbande en invloede nie maar juis op die afwesigheid daarvan. As duidelik aanwysbare verbande ontbreek kan enige onderwerp met 'n ooreenstemmende een in die ander taal vergelyk word. Dit is wat in hierdie opstelbundel gebeur. Uit hierdie soort van vergelyking ontstaan daar nie 'n meerwaarde nóg vir die Afrikaanse, nóg vir die Nederlandse literatuurbeskouing nie. Die versamelde opstelle kan daardeur die leser nie oortuig van die relevansie van 'n sistematiese en breë vergelyking van die Afrikaanse met die Nederland-

se literatuur nie. Die boek bewys dat daar min regstreekse aanknopingspunte tussen die onderskeie literature bestaan. En die kontakte en beïnvloeding wat daar wel is, is hoofsaaklik die gevolg van toevallige omstandighede en van die persoonlike interesse van individuele outeurs.

Van 'n "sisteem" kan dus allermins sprake wees. Dit blyk duidelik uit die vergelyking tussen die Afrikaanse en die Nederlandse literêre sisteme van Hennie van Coller en Bernard Odendaal. Uit hulle historiese oorsig van die ontwikkeling van die kontakte tussen die Nederlandse en Afrikaanse literatuur, wat eintlik 'n beknopte oorsig van die Afrikaanse literatuurgeskiedenis is maar gekrui met enkele Nederlandse ingrediënte, kan afgelei word dat daar eintlik maar min samewerking en kontak was. In die literêre werke self is die neerslag daarvan verwaarloosbaar. Trouens ook die gebruik van die term "Afrikaanse en/of Nederlandse literêre sisteem" deurheen die boek is problematies. Die term "sisteem" suggereer 'n bepaalde struktuur en 'n spesifieke funksionaliteit en doelgerigtheid. Dit is in die Afrikaanse en Nederlandse literatuur oor die algemeen nie die geval nie, hoewel aspekte van die literêre bedryf wel geïnstitusioneel geraak het soos die subsidiëring van skrywers en die promosie van die Nederlandse boek in Nederland en Vlaandere, of deur 'n dominante visie oorheers was soos die uitgewersbedryf en die literêre kritiek tydens die apartheidsjare in Suid-Afrika. Op 'n verskynsel wat so divers en onvoorspelbaar is as die literatuur is die term "sisteem" moeilik toepaslik en selfs misleidend omdat die gebruik van die term 'n organisasie suggereer wat nie bestaan nie. In die meeste gevalle waarin die term gebruik word, kan dit eenvoudigweg deur "literatuur" vervang word.

Ook uit 'n aantal opstelle blyk die problematiese aard van die Afrikaans-Nederlandse ewewigsoefening, 'n Aantal bydraes skep 'n indruk van groot willekeur en dus vrybly-

wendheid. In die opstel "Danksy die dinge. Die huis en die Self in enkele naoorlogse Nederlandstalige en Afrikaanse gedigte" van Barbara Kalla en Phil van Schalkwyk word die gebruik van die konsep "huis" by die Nederlandse vyftigers met 'n aantal willekeurige Afrikaanse gedigte vergelyk. Die leser wonder voortdurend hoekom presies hierdie digters en gedigte. Hierdie arbitrêre vergelyking kan nie tot waardevolle uitsprake lei nie. Dieselfde geld vir die bydrae van Ronel Foster oor migrante- of verplasingspoësie waarin sy Mustafa Sitou met Sydda Essop vergelyk. Sy kom tot die volgende konklusie: "Deur middel van ekstrapolasie kan sodanige tekste die leser bewus maak van die lotgevalle en identiteitsproblematiek van migrante en migrantegroepe wêreldwyd" (256). Dis 'n teregte opmerking maar dit dui ook aan dat daar nie 'n dwingende rede is om presies Sitou en Essop met mekaar te vergelyk nie. Hulle plekke kon ewe goed deur ander Nederlandse en Afrikaanse digters of deur digters uit eender welke taal vervang word. Wat is die meerwaarde vir die Afrikaanse en Nederlandse literatuur?

Ook die opstel van Yves T'Sjoen oor die besoek van Karel Jonckheere aan Suid-Afrika en sy kennismaking met N. P. van Wyk Louw lewer 'n verdere bewys vir die problematiese aard van hierdie tipe komparatistiese ondersoek. Die besoek het 'n baie beperkte literêre-historiese waarde en ook van enige beïnvloeding tussen die twee literatore op hulle werk is geen sprake nie. Vir die literatuur of vir die "literêre sisteem" het hierdie kontakte niks opgelewer nie. Hierdie anekdotiese beskrywing lewer nie nuwe insigte op nie. Dis ook die geval in die opstel "'Kleine Jantje kreeg een vlieger'. Oor die ontwikkeling van die Nederlandse en Afrikaanse smartlap" van Carel Jansen en Marijke Meijer Drees. In hierdie artikel handel net twee paragrawe oor Afrikaanse tranetrekke. Van 'n vergelyking is geen sprake nie.

Nederlands en Afrikaans is twee verwante tale. Vanweë die taalverwantskap en die historiese bande was daar nou kontakte tussen die Nederlandse taalgebied en die Afrikaanse. En daar is nog steeds. Afrikaanse skrywers soos Breyten Breytenbach, Elisabeth Eybers, André Brink en deesdae veral Marlene van Niekerk en Antjie Krog is prominent aanwesig in Nederland. Nederlandse skrywers, behalwe vir Tom Lanoye, is dit in 'n baie minder mate in Suid-Afrika. Daarteenoor staan 'n baie groter akademiese belangstelling vir die Nederlandse literatuur in Suid-Afrika en 'n beperkte aandag vir die Afrikaanse in die Nederlandse taalgebied. Die baie beperkte deelname van Nederlandse en Vlaamse akademici aan hierdie opstelbundel gee dit onmiskenbaar aan. Die verwantskap tussen die Afrikaanse en Nederlandse taalgebied het nie gelei tot 'n intensiewe literêre interaksie en wedersydse beïnvloeding nie, nie eers in die werk van Karel Schoeman wat tog die mees Nederlands georiënteerde Afrikaanse skrywer is. Die geskiedenis en die kulturele ontwikkeling van Suid-Afrika en Nederland in die twintigste eeu is heeltemal verskillend. Die Nederlandse en die Afrikaanse literatuur in die twintigste eeu bestaan binne wesenlik verskillende politieke, historiese en kulturele biotope. Juis om hierdie rede is dit so verrykend om kennis te maak met die "ander" literatuur. *Over grenzen/Oor grense* probeer doen wat eintlik nie gedoen kan word nie.

Luc Renders
Universiteit Hasselt, België

Lang reis na Ithaka.

Dolf van Niekerk. Pretoria: Protea Boekhuis. ISBN 978-1-86919-293-8.

Die oeuvre van Dolf van Niekerk beslaan 'n wye reis deur verskillende genres. Sy debuteer, *Gannavlei* in 1958 het as tema Dawid as buitestaander-reisiger. Laasgenoemde is 'n deurlopende tema in dié veelsydige skrywer se kreatiewe oeuvre. In sy tagtigste lewensjaar verskyn *Lang reis na Ithaka*, sy vierde digbundel. Die reismetafoor en die spreker se soeke na "tuistelose / ruimtes van die gees" (64) word in drie samehangende afdelings verwoord.

Die bundel word opgedra "(a)an die geliefde wat ver bly" en vorm die matriks vir die soeke na die aangesprokene wat deur verskillende landskappe onderneem word. Dit is veral die landskap van die Noord-Kaap wat deurreis word, maar ook die landskapspreke van tyd (16):

Maar ek blaai my vas
in vesels van die tyd –
die twyfel
of jy in hierdie dorre land
'n koker vir
my hart sal bly.

Die bundeltitel verwys ook na Odusseus, held uit die Griekse mitologie se reis terug na "verre" Ithaka en sy vrou Penelope. Dit is dus ook 'n terugreis in die mitologiese milieu en landskap wat die derde afdeling van die bundel beslaan. Die bundeltitel eggo ook in dié afdeling en vorm so 'n ikoniese reis deur die bundel vanaf "Pellafolio" en "Historia" op soek na die geliefde, maar ook na die woord om die liefdesverklaring te maak soos verwoord word in die gedig "Boerneef het 'n woord laat val" (17):

ek (soek) 'n woord
datek
vir jou kan sê
hoe diep my liefde vir jou lê.